

המודל השוודי של שני מפרנסים/שני מטפלים: המדיניות

הציבורית והתנהגות ההורים

אניטה נייברג

תרגום: ברוריה בן ברוך

יסודותיה של המדיניות התומכת במודל של שני מפרנסים/שני מטפלים הונחו בשוודיה בשנות השישים והשבעים. מדיניות זו הושפעה מהתפיסה החדשה של שוויון בין נשים וגברים בתחומי התעסוקה והאחריות לטיפול בילדים. ביסודו של אותו מודל חדש עמדו שני גורמים – קיומן של מסגרות ציבוריות לטיפול בילדים והענקת חופשת לידה לשני ההורים. שילובן של נשים בכוח העבודה היה בדרך-כלל המדד העיקרי להצלחת מדיניות זו. עם זאת, במעבר לחברה שוויונית יותר מבחינה מגדרית בשוודיה היה מקום לשינוי לא רק אצל הנשים אלא גם אצל הגברים – כפי שאפשר ללמוד מן הנימוק הבא, שהושמע כאשר הונהגה חופשת הלידה לשני ההורים בשוודיה בשנת 1974:

חלוקת העבודה בין גברים לנשים מקבעת לא רק את הנשים אלא גם את הגברים בתפקידים שונים ובולמת את ההתפתחות האישית. התביעה לשוויון מגדרי נוגעת לא רק לתנאי הנשים אלא גם לתנאי הגברים. לגבי הנשים נוגעים השינויים, בין היתר, לאפשרויות תעסוקה רבות יותר, ולגבי הגברים – להזדמנות ליטול חלק גדול יותר באחריות על הילדים. הממשלה, באמצעות נקיטת צעדים בתחומים שונים של החיים החברתיים, חייבת לשנות את מעמדם של הגברים ושל הנשים (Regeringens proposition 1973:47 p. 43).

השוויון המגדרי התבסס על התפיסה ששני המינים אינם שונים זה מזה והציב נורמות חדשות הן לנשים והן לגברים. סוג זה של שוויון מגדרי נועד לא רק לחזק את מעמדן של הנשים בשוק

העבודה, אלא גם ליצור מצב שבו הגברים יטלו על עצמם אחריות רבה יותר לטיפול בילדים – כלומר, היעד לא היה רק מודל שני המפרנסים, אלא גם מודל שני המטפלים.

נהוג לחשוב שהתנאים המוקדמים הדרושים בטווח הארוך לקיומו של מודל שני המפרנסים/שני המטפלים הם צמיחה כלכלית, משק כספים ציבורי מאוזן ותעסוקה מלאה. אלא שבתחילת שנות התשעים הסתמן בכלכלה השוודית כישלון חמור של שלושת המדדים הללו. במשך שלוש שנים רצופות נרשמה צמיחה כלכלית שלילית, האבטלה הגיעה לרמות שקשה היה להעלותן על הדעת מאז שנות השלושים, ורמת התעסוקה הלכה וירדה. הצמיחה הכלכלית השלילית ניכרה אמנם רק בשנים 1991-1993, אך אפשר לראות את העשור כולו כתקופה של משבר בשוק העבודה. גם כיום שיעור האבטלה בשוודיה גבוה, ולמרות שיפור מסוים בתחום, רמת התעסוקה עדיין נמוכה בהרבה מכפי שהיתה בשנת 1990. משמעותה של הצמיחה הכלכלית השלילית היתה, שהירידה בהכנסות והשיעור הגבוה של האבטלה הגדילו את ההוצאה הציבורית, מה שהביא ליצירת גרעונות עצומים בתקציב. על הממשלה הופעל לחץ רב לבצע צעדי התאמה, ולמרות הכאב הכרוך בכך קוצצו הקצבאות וצומצם המיגזר הציבורי (Kautto 2000; Eklund 2001 Chapter 17). על המשך קיומו של מודל שני המפרנסים/שני המטפלים הכבידו לא רק המצב המאקרו-כלכלי, אלא גם התפתחויות פוליטיות ואידיאולוגיות – בהן המגמה הניאו-ליברלית, שנשאה על נס את השוק החופשי ומתחה ביקורת על הטלת מיסים ועל המגזר הציבורי.

סביר להניח שבמצב של ארגון-מחדש בשוק העבודה וקיצוץ מדינת הרווחה תתחזק ההתנגדות לתמיכת המדינה במודל שני המפרנסים/שני המטפלים. במצב כזה סביר בהחלט שיפחת העניין בצעדים שמטרתם לקדם את שילובן של נשים, ובמיוחד אימהות, בשוק העבודה. המגמה תהיה להגדיר את הנשים יותר ויותר על-פי אמות-מידה של אימהות וטיפול בילדים, ואת הגברים – על פי העבודה והשכר, ופירוש הדבר, בעצם, חזרה ליחסי מיגדר מסורתיים יותר והחלשתו של מודל שני המפרנסים/שני המטפלים. התקופה שמאז 1990 היא אפוא תקופת מבחן מעניינת לבדיקת חוזקו של המודל וחוסנה של מדיניות השוויון המגדרי (Nyberg 2004).

מאמר זה מבקש לבדוק אם אכן התפתח המודל של שני מפרנסים/שני מטפלים מאז 1990, ואם כן, באיזו דרך. הבדיקה תיעשה על-ידי בחינת הצעדים שנקטו ממשלות שוודיה מ-1990 ועד 2005 בתחומים של הקמת מסגרות לטיפול בילדים וחופשת הלידה לשני ההורים. במרכז מודל שני המפרנסים/שני המטפלים נוהגים להציב את מסגרות הטיפול הממומנות מקופת הציבור וחופשות הלידה ההוריות. תחילה נבחן את שאלת חופשת הלידה ודמי הלידה. האם השתנתה החקיקה, ואם כן, האם החקיקה החדשה החלישה או חיזקה את הנורמה של מודל שני המפרנסים/שני המטפלים? כיצד ניצלו אימהות ואבות את חופשת הלידה? לאחר מכן נבדוק את שאלת המסגרות לטיפול בילדים הממומנות מקופת הציבור. כיצד התפתחו ההיצע והביקוש למסגרות אלה? מה קרה לרמת השירות ולתשלומי ההורים? המאמר מסתיים בדיון בשאלת המשך קיומו של מודל שני המפרנסים/שני המטפלים.

חופשת הלידה ודמי הלידה

מקובל לומר שלחופשת הלידה ההורית יש השפעה חיובית על המשך השתתפותן של נשים בשוק העבודה. אם מובטחת לנשים חופשה בתשלום ומשרותיהן ממשיכות להיות פתוחות לפנייהן, גדלים הסיכויים שייכנסו מלכתחילה לשוק העבודה ויצברו את תנאי הזכאות לפני שיחליטו להרות (Sundström and Dufvander 1998). מצב כזה עשוי גם לתרום להשתתפות רבה יותר של האבות בטיפול בילדים. עם זאת, כפי שאפשר ללמוד משמה של מונוגרפיה שעסקה בנושא זה – "חופשת הלידה ההורית: התקדמות או מכשול?" (Moss and Deven eds. 1999) – חופשת הלידה ההורית אינה פטורה מבעיות. אם שני ההורים יכולים לקחת חופשות לידה ארוכות, אך אפשרות זו מנוצלת כמעט אך ורק על-ידי נשים, עלולים דווקא להתחזק הפערים המיגדריים בחלוקת העבודה, הן בשוק העבודה והן בחוג המשפחה. ייתכן אפילו שההטבות הכספיות הניתנות עבור הטיפול בתינוק מבקשות דווקא לחזק את תפקידן המסורתי של הנשים, לדחות את שובן לשוק העבודה ו/או לשמור על שיעורי אבטלה נמוכים בקרב הנשים (OECD 1995). מגמות אלה עלולות להתחזק במיוחד בתקופות של משבר כלכלי. יתר על כן, כשהמצב בשוק העבודה רעוע ובלתי יציב, עלולים האבות לגלות נכונות קטנה עוד יותר לצאת לחופשת לידה. אם כן, באיזה כיוון התפתחו החקיקה וניצול חופשת הלידה בשוודיה מאז 1990?

בשנת 1974 הוחלפה בשוודיה חופשת הלידה של האם בחופשת לידה הורית, ופירוש הדבר שחופשה בעקבות לידת ילד/ה אינה עוד זכות השמורה לאם בלבד – גם האב זכאי לנצלה. עם זאת, האב רשאי להעביר לאם את זכותו לחופשת לידה. בשנת 1974 נמשכה חופשת הלידה חצי שנה, אך היא הוארכה בשנת 1975 לשבעה חודשים, בשנת 1978 לשמונה חודשים, ובשנת 1980 לשנה שלמה. בשנת 1990 כבר נמשכה החופשה 15 חודשים, והיום היא עומדת על 16 חודשים (Nyberg 2004).

על מנת לעודד אבות לנצל את זכותם לדמי לידה, נקבע בשנת 1995 "חודש האב" (ו"חודש האם"), שביטל את האפשרות שאחד ההורים יעביר להורה האחר חודש אחד מחופשת הלידה. בשנת 2002 נקבע שדמי הלידה תשולם למשך חודש נוסף, וגם אותו חודש לא ניתן להעברה. במילים אחרות, אם החליטו ההורים לנצל את מלוא 16 חודשי חופשת הלידה, כל אחד מהם היה חייב לקחת לפחות חודשיים. עם זאת, שום דבר לא יכול למנוע מהורה שלא לנצל את חופשתו (או חופשתה) (Jansson et al 2003:33).

יש להזכיר גם שממשלת הקואליציה הבורגנית, שבתקופת כהונתה (1991-1994) התקבלה ההחלטה על חודש האב, החליטה ביולי 1994 גם על קצבה לטיפול בילדים. הקצבה שולמה עבור ילדים בני שנה עד שלוש וההורים היו רשאים להשתמש בה כדי לאפשר לאחד ההורים להישאר בבית, או כדי לשלם תמורת מסגרת לטיפול בילד/ה. כמו כן היו ההורים רשאים לבחור אם לשלוח את ילדם/ילדתם למסגרת טיפולית ציבורית או פרטית, מפני שגם זו וגם זו היו זכאיות לסובסידיות ציבוריות (Bergqvist and Nyberg 2002). קצבת הטיפול בילדים בוטלה אחרי הבחירות, כאשר בסתיו 1994 חזרו הסוציאל-דמוקרטים לשלטון. היא היתה אפוא בתוקף שישה חודשים בלבד.

הנימוק לביטול, שנשמע בעיקר מפי הנשים הסוציאל-דמוקרטיות, היה שקצבת הטיפול בילדים אינה אלא מלכודת לנשים.

מערכת חופשת הלידה בשוודיה היא מערכת גמישה מאוד. ההורים יכולים לבחור בין יום שלם לבין שלושת-רבעי, חצי, רבע או שמינית (כלומר, שעה אחת) היום. יש להם זכות לקבל חופשה מלאה מהעבודה עד שהתינוק מגיע לגיל שנה וחצי (18 חודש), או כל עוד משולמים עבורו דמי לידה. את דמי הלידה אפשר לנצל בכל עת עד שהילד/ה מגיע/ה לגיל שמונה או מסיים/מסיימת את כיתה א'. זאת ועוד, הורים שעבדו מלאה זכאים לחופשה חלקית ללא תשלום עד לגובה מרבי של שלושת-רבעי משרה עד שהילד/ה מגיע/ה לגיל שמונה או עד שסיים/סיימה את כיתה א'. את ההזדמנות הזו מנצלות אימהות רבות, אך מעט מאוד אבות.

בשנת 1974, כאשר הוחלט לראשונה על חופשת הלידה לשני ההורים, נקבע הפיצוי הכספי עבור החופשה ברמה של תשלום ימי מחלה, כלומר – ברמה של 90 אחוזים מהשכר. בה-בעת הפכה ההטבה הזאת להכנסה מוכרת לצורכי מס ופנסיה. בעקבות המשבר הכלכלי של שנות התשעים בשוודיה ירדה רמת הפיצוי ב-1995 ל-80 אחוזים וב-1996 ל-75 אחוזים, ובשנת 1998, כאשר הכלכלה התאוששה במקצת, היא הועלתה שוב ל-80 אחוזים.

מהרגע הראשון נקבעה גם תקרה, ופירוש הדבר שרק אנשים שמשכורתם נמוכה מאותה תקרה מקבלים 80 אחוזים משכרם כדמי לידה. עד ה-1 ביולי 2006 עמדה התקרה על 24,000 קרונות (כ-14,500 ₪) לחודש. עם העלייה במשכורות והתרחבות פערי ההכנסה מאז 1990, גדל אחוז ההורים, במיוחד האבות, ששכרם עולה על גובה התקרה (ולפיכך הם מקבלים כפיצוי פחות מ-80 אחוזים משכרם). אך בשנת 2006 הועלתה התקרה לגובה של 32,000 קרונות (כ-19,400 ₪) בחודש, ופירוש הדבר שהסכום המרבי שאדם יכול לקבל הוא 870 קרונות (כ-527 ₪) ליום (Ministry of Health and Social Affairs 2006).

מתוך ימי הקצבה של 16 חודשי חופשת הלידה, 90 ימים משולמים על-פי שיעור של תשלום אחיד נמוך, שלא השתנה במשך זמן רב אך הועלה ל-180 קרונות (כ-109 ₪). הורים שאינם עובדים מקבלים סכום מובטח, שעד 2002 היה שווה לסכום ימי התשלום האחיד הנמוך, אך מאז נקבע על 180 קרונות ביום.

כאשר האפשרות לחופשת לידה ארוכה והזכות לעבוד במשרה חלקית מנוצלות על-ידי אימהות בלבד, נחלש מודל שני המפרנסים/שני המטפלים. שיעור השתתפותן של נשים בכוח העבודה גבוה אולי, אך בשוק העבודה קיימת סגרגציה רבה, אנכית ואופקית גם יחד, פערי השכר בין המינים אינם משתנים, והנשים ממשיכות לקחת על עצמן את האחריות לעבודות הבית שאינן משולמות. עם זאת, אפשר לטעון כי תקנת "חודש האב" מעודדת אבות לצאת לחופשת לידה, ובכך מחזקת את מודל שני המפרנסים/שני המטפלים; מצד שני, רמת הפיצוי הנמוכה לבעלי השכר הגבוה פועלת בכיוון ההפוך. כיצד אפוא התפתח ניצול חופשת הלידה בפועל?

ניצול חופשת הלידה

כמעט כל המשפחות שבהן יש ילדים מנצלות את חופשת הלידה ההורית ואת דמי הלידה. 97 אחוזים מנצלים חלק מהימים המשולמים יחסית למשכורת וכ-90 אחוזים מנצלים לפחות חלק מהתשלום האחיד הנמוך. המשפחות המנצלות את כל ימי דמי הלידה מהוות כ-60 אחוזים (נתונים אלה מתייחסים לילדים שנולדו בשנים 1991-1993) (RFV 2002:12). גם אם ההורים יכולים לנצל את חופשת הלידה עד שהילד/ה מגיע/ה לגיל שמונה, רוב ההורים מנצלים את רוב הימים בשנתיים הראשונות לחייו/ה של הילד/ה. הנשים מנצלות את חופשת הלידה בעיקר עד שהילד/ה מגיע/ה לגיל שנה, ואילו הגברים מנצלים את חופשת הלידה בעיקר כאשר הילד/ה נמצא/ת בגיל שבין 11 ל-15 חודשים (Jansson et al 2003:18).

בין ההורים שקיבלו דמי לידה בשנת 1990 היוו האבות 26 אחוזים והאימהות - את יתר 74 האחוזים. בשנת 2003 גדל שיעור האבות ל-43 אחוזים, ושיעור האימהות ירד בהתאמה ל-57 אחוזים. כמו כן גדל שיעור הימים שנוטלים האבות מתוך כלל ימי הקצבה ההורית, מ-7.7 אחוזים בשנת 1990 ל-18.7 אחוזים בשנת 2004. אחוז גבוה ביותר של אימהות ואבות כאחד נוטלים ימים שלמים (www.forsakringskassan.se).

נתונים אלה מלמדים על ניצול ימי דמי הלידה בשנה ספציפית. עם זאת, אולי מעניין יותר לבדוק זאת דווקא מנקודת מבט/ה של הילד/ה ולגבי חופשת הלידה כולה, ובמיוחד לקבוע אם ההחלטה על "חודש האב", שהתקבלה בשנת 1995, אכן שינתה במשהו את המצב. קיים מידע מסוים על מספר הימים שניצלו האבות מתוך דמי הלידה עד שמלאו לילד/ה ארבע שנים. כמחצית מהאבות לילדים שנולדו בשנים 1993 ו-1994 לא ניצלו אפילו יום אחד מתוך דמי הלידה. שיעור זה ירד ל-23-24 אחוזים לגבי ילדים שנולדו בשנים 1995-1999. שיעור ההורים שניצלו 30 יום ויותר עלה ממעט פחות מ-30 אחוזים עד ל-50 אחוזים (המידע לקוח מתוך RFV). מחקר נוסף השווה את הילדים שנולדו שבועיים לפני שנכנסה לתוקפה תקנת "חודש האב" לבין ילדים שנולדו שבועיים אחר-כך, ועקב אחרי הילדים עד שהגיעו לגיל שמונה. על-פי ממצאי המחקר, שיעור האבות שלא ניצלו אף אחד מימי דמי הלידה ירד מ-54 אחוזים ל-18 אחוזים, ושיעור האבות שניצלו כחודש גדל מ-9 אחוזים ל-47 אחוזים (Ekberg et al. 2004). כאשר נכנסה לתוקפה האפשרות לקחת "חודש אב" שני בשנת 2002, ירד מספר האבות שלא ניצלו אף יום אחד מדמי הלידה או שניצלו רק 1-29 יום, ויותר ויותר אבות ניצלו ימים נוספים – רובם ניצלו 60-89 יום, אך גדל גם מספר האבות שניצלו יותר מ-90 יום (SOU 2005:73 p. 149).

מחקרים מראים כי במשפחות בעלות היסטוריה דלה של תעסוקה ורמת הכנסה נמוכה, נוטים האבות לנצל את חופשת הלידה ההורית פחות מאשר במשפחות אחרות (Jansson et al. 2003). אך קבוצת האבות שאינם מנצלים כלל את דמי הלידה אינה הומוגנית, מפני שהיא כוללת גם את האבות שהכנסתם גבוהה מתקרת דמי הלידה. הקבוצה המנוגדת מורכבת מהורים במשפחות שרמת הכנסתן גבוהה אמנם, אך משכורת האב אינה חורגת מהתקרה, ושהן יש לאם רמת הכנסה גבוהה ורמת השכלה גבוהה. במשפחות כאלה קיימת נטייה רבה יותר של ההורים לחלק ביניהם את חופשת

הלידה. עם זאת, ככלל, הוספת "חודש האב" השפיעה על הדרך שבה מנצלים אבות ואימהות את ימי דמי הלידה באופן המחזק דווקא את מודל שני המפרנסים/שני המטפלים; האבות מנצלים יותר את חופשת הלידה, אך עדיין ארוכה הדרך עד לחלוקה שוויונית של חופשת הלידה בין האם לבין האב.

מסגרות טיפול בילדים במימון ציבורי

אספקת מסגרות טיפול בילדים במימון ציבורי נועדה לסייע להורים, ובמיוחד לאימהות, להתמודד בצורה טובה יותר עם המתח שבין עבודה בשכר לבין האחריות לטיפול בילד/ה, ובכך היא מחזקת את המודל של שני מפרנסים/שני מטפלים (ראו: Lewis, 1994; Sainsbury, 1994; Orloff 1993; Daly and Rake 2003; Siim 2000; Korpi 1999; 1997). כשאנו מדברים על אספקה מלאה של מסגרות לטיפול בילדים במימון ציבורי, הכוונה היא כאן לטיפול ברמה גבוהה, נגיש מבחינה כלכלית, הנהנה ממימון ציבורי, לפחות לילדים של הורים עובדים או לומדים.

מנקודת מבט השוואתית נוהגים להגדיר את מדינת הרווחה השוודית כאוניברסלית, אך למעשה יש הטבות סוציאליות רבות הניתנות בהתאם להשתתפות בשוק העבודה. הזכות למסגרות טיפול בילדים מוגבלת לילדים שהוריהם עובדים בשכר (או לומדים) או לילדים בעלי צרכים מיוחדים. כלומר, הבסיס שעל-פיו נקבעת הזכאות לקבלת מסגרת לטיפול בילדים במימון ציבורי הוא השתתפות בשוק העבודה או הזדקקות.

החלטה של בית הנבחרים השוודי משנת 1985 קבעה כי כל ילד/ה מגיל שנה וחצי ועד גיל בית-הספר שהוריו/ה עובדים או לומדים, או כל ילד/ה בעלת צרכים מיוחדים, יוכל/תוכל לקבל עד 1991 מקום במסגרת טיפולית של הרשות המקומית. אך הרשויות המקומיות חויבו רק לכלול בתוכניתיהן את הרחבת מסגרות הטיפול, ולכן, למעשה, קצב הגידול במספר המקומות באותן מסגרות היה איטי מדי. לפיכך נכנס לתוקף בינואר 1995 חוק חדש, שהגדיר במפורש את חובתן של הרשויות המקומיות לספק ללא דיחוי בלתי סביר (כלומר, בתוך 3-4 חודשים) מסגרות טיפוליות לילדים מגיל שנה עד 12, שהוריהם עובדים או לומדים, או לילדים בעלי צרכים מיוחדים (Bergqvist and Nyberg 2002).

שינוי נוסף נרשם בשנות התשעים, כאשר המפלגות הלא-סוציאליסטיות החליטו לסבסד גם מסגרות פרטיות לטיפול בילדים. הסוציאל-דמוקרטים התנגדו אמנם לכך, אך הם לא שינו את ההחלטה גם בשלב שלטון בשנת 1994. מאז נעשו מסגרות הטיפול הפרטיות (הנהנות ממימון ציבורי ונתונות לפיקוח ציבורי) רווחות יותר ויותר. שיעור הילדים הלומדים בגנים פרטיים עלה מ-5 אחוזים ב-1990 ל-15 אחוזים בשנת 2000 ול-17 אחוז בשנת 2005 (kolverket 2006 Tabell 1.5). יחד עם זאת, רבים מהילדים הלומדים בגנים פרטיים לכאורה נמצאים בעצם במסגרות המנוהלות בידי ארגונים שלא-למטרות-רווח. תופעה זו היא בחלקה מורשת שנות השמונים, שבהן הקימו הורים קואופרטיבים – שגם באותה תקופה כבר היו זכאים לקבל סובסידיות – כתגובה למצב של מחסור במקומות במסגרות הציבוריות לטיפול בילדים. קואופרטיבי הורים הם עדיין הצורה המקובלת ביותר של גנים פרטיים (44 אחוזים), אך יש גם גנים המנוהלים בידי גופים מסחריים (22 אחוזים), קואופרטיבים של עובדי מפעל וארגונים אחרים (11.2 אחוזים).

עם זאת, אם מתבוננים בשיעור הילדים במסגרות השונות לגיל הרך, רואים שבשנת 2005 היו בגנים של הגופים המסחריים מעט יותר ילדים מאשר בקואופרטיבי ההורים. מסגרות פרטיות של מועדוניות שכיחות פחות. 15 אחוזים מהמועדוניות נמצאות בידיים פרטיות, ו-9 אחוזים מהילדים לומדים בהן (Skolverket 2006 Tabell 1.15A).

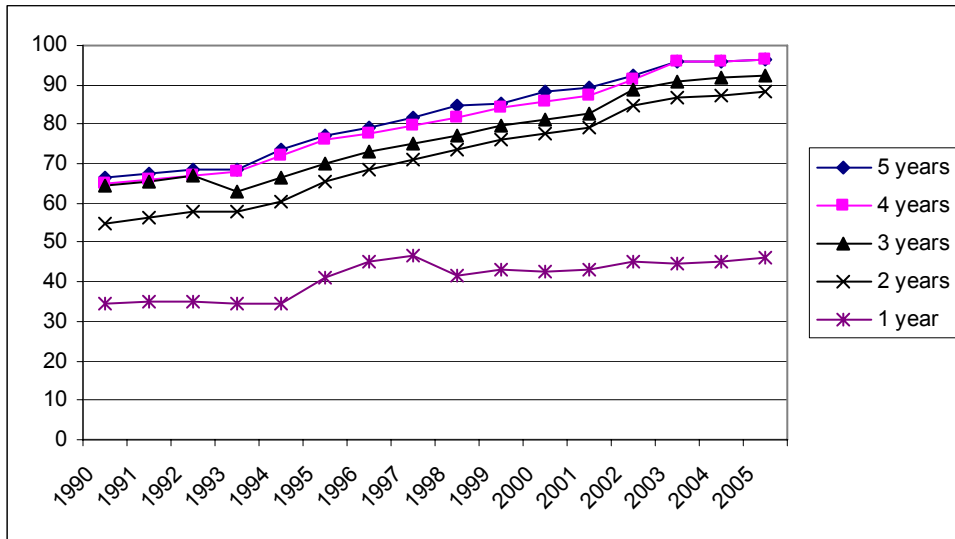
בשנת 2001 נקט בית הנבחרים צעד לכיוון אוניברסליזם כאשר קבע כי הרשויות המקומיות מחויבות להציע לילדיהם של הורים מובטלים מסגרות חינוך לגיל הרך לפחות במשך 15 שעות בשבוע. בשנת 2002 הורחבה חובה זו לילדים שהוריהם נמצאים בחופשת לידה בעקבות לידת ילד/ה נוסף/נוספת. זאת ועוד, בשנת 2003 הוחל בהענקת חינוך חינם לגיל הרך לילדים בני ארבע וחמש, במשך 15 שעות שבועיות (Skolverket 2002 förord).

היצע וביקוש בטיפול בילדים

כיום זכאים כמעט כל הילדים לקבל מקום במסגרות טיפול במימון ציבורי. אך עצם הזכאות אינו ערבות למימוש הזכאות, מפני שלא תמיד ההיצע גדול מספיק לענות על הביקוש. את החקיקה יש לחזק גם על-ידי אספקת משאבים שיאפשרו את ההתרחבות. למעשה, ההיצע בתחום הטיפול בילדים כמעט לא ענה אף פעם על הביקוש. מסגרות הטיפול אינן זמינות למעשה לחלק גדול מההורים העובדים או הלומדים. האימהות בשוודיה החלו להיכנס לשוק העבודה זמן רב לפני שנמצאו מספיק מסגרות ציבוריות לטיפול בילדים. בשנת 1970, למשל, מחצית מהאימהות לילדים בגיל הרך (0-6) עבדו, אך רק 9 אחוזים מהילדים בגיל זה נמצאו במסגרות טיפול ציבוריות. במשך זמן רב נאלצו אימהות/הורים רבים למצוא לעצמם מסגרות טיפול במיגזר הלא-רשמי (Nyberg 2000).

חקיקה מחמירה יותר, לצד גל קטן של "בייבי בום" בסביבות 1990, הביאו לעלייה ניכרת בביקוש למסגרות טיפול ציבוריות בילדים. למרות המשבר הכלכלי, מספר המקומות המיועדים לילדים במסגרות הטיפול הציבוריות עלה בצורה חדה. בתרשים מס' 1 מוצגת התפתחות שיעורם של הילדים במסגרות הטיפול הציבוריות בקבוצות גיל שונות. כפי שאפשר לראות, שיעורם של בני השנתיים, שלוש, ארבע וחמש גדל מ-55-65 אחוזים בשנת 1990 עד 89-97 אחוזים בשנת 2005. ילדים מתחת לגיל שנה כמעט אינם מגיעים למסגרות הטיפול הציבורי, מפני שהם נמצאים בבית, עם אחד ההורים הנמצא בחופשת לידה. הוא הדין גם בשיעור ניכר של בני השנה, מפני שחופשת הלידה של ההורים נמשכת יותר משנה ויכולה להתפרש על תקופה ארוכה עוד יותר.

תרשים מס' 1
שיעור בני השנה עד חמש, באחוזים, במסגרות טיפול ציבוריות (גנים ומעונות),
2005-1990

מקור: נתוני 1993-1990 חושבו על-פי נתוני מספר הילדים הרשומים ומספר הילדים בכל קבוצת גיל Skolverket 2000a Tabell 1; נתוני 1999-1994 חושבו על-פי: Statistisk årsbok; 1994-1999 מתוך Skolverket 2006a Tabell 1:4 and 1.4 B and Tabell 1.10 B; נתוני 2000-2005 חושבו על-פי: 1.11 B and Tabell 1.11 B.

לקראת סוף שנות התשעים הוקמו פחות או יותר כל מסגרות הטיפול הציבוריות הדרושות לילדי הורים עובדים או לומדים, אך עדיין היה ביקוש שלא נענה, מפני שההיצע הגובר של מסגרות הטיפול חולל ביקוש משלו, והיו ילדים רבים שאיבדו את מקומם במסגרות הטיפול כאשר הוריהם איבדו את מקומות עבודתם בשנות התשעים. היתה זו חוויה קשה הן להורים והן לילדים, וההורים החלו לדרוש שילדיהם יזכו למסגרות טיפול גם אם הם עצמם אינם עובדים. הם סברו כי אין זה הוגן שהילדים יאבדו את מקומם במסגרות הטיפול רק מפני שהוריהם איבדו את מקום עבודתם. חלק ניכר יחסית מהילדים שהוריהם אינם עובדים למדו במסגרות החינוך לגיל הרך עוד לפני השינוי בחקיקה שנכנס לתוקף בשנת 2001. בשנת 1999 למדו במסגרות אלה 58 אחוזים מהילדים בגיל 1-5 שהוריהם אינם עובדים; ובשנת 2005 הגיע שיעורם ל-81 אחוזים (Skolverket 2006b:2).

התקנות המוניציפליות היו פחות נדיבות כלפי ילדים שהוריהם יצאו לחופשת לידה. בקטגוריה זו הסתמן המספר הגדול ביותר של ילדים שלא מצאו מקום במסגרות הציבוריות בשנת 1999 (Skolverket 2003b, Tabell 2.2), אך גם זה השתנה. בשנת 1999, 29 אחוזים מכל בני השנה עד חמש שאחד מהוריהם נמצא בחופשת לידה מצאו את מקומם במסגרות החינוך לגיל הרך, ואילו בשנת 2005 הוכפל כמעט שיעורם והגיע ל-59 אחוזים (Skolverket 2006b:2). יש לציין כי מספר קטן מאוד של ילדים שוהים באופן קבוע בבית עם אחד ההורים – כ-2 אחוזים בלבד.

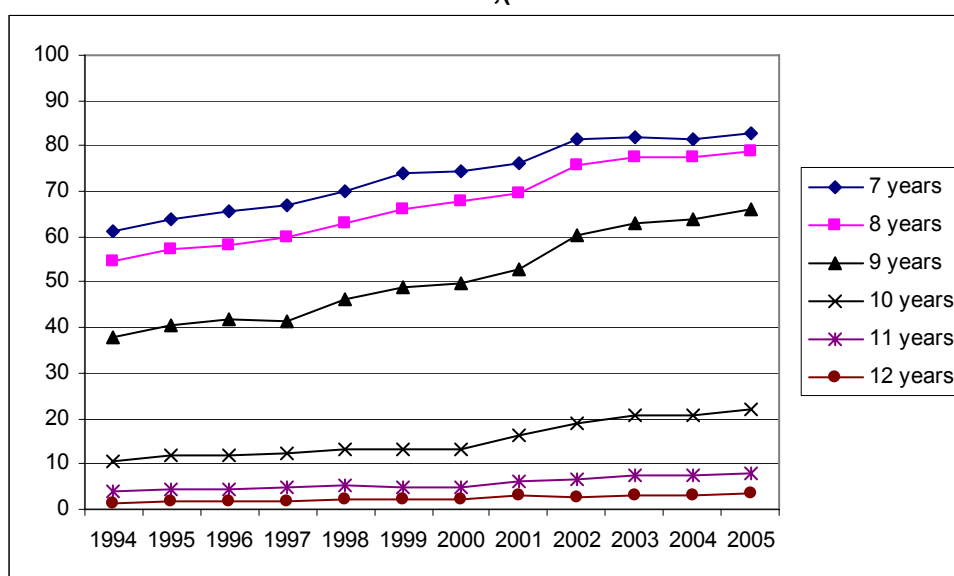
אחוז גדול מאוד של בני השש (שאינם מופיעים בתרשים) למדו במסגרות ציבוריות בשנת 1990, אך בשנות התשעים שולבו פעילויותיהם של בני השש בפעילויות הבית-ספריות. גן החובה הפך למעין בית-ספר בפני עצמו. כיום נמצאים אפוא בני השש בגני חובה ובמסגרות המיועדות

ילדים בגיל בית-הספר. יותר מ-80 אחוזים מבני השש נמצאים במסגרות ציבוריות. מאז שנת 1991 יכולים אמנם ילדים להתחיל ללמוד בבית-הספר מגיל שש, אך רק ילדים מעטים עושים זאת – כ-4 אחוזים בשנת 2000 (Skolverket 2000b:22).

הרשויות המקומיות מחויבות גם לספק מקום במסגרות הציבוריות לילדים בגיל בית-הספר, וזאת עד גיל שתיים-עשרה, במקרה שההורים עובדים או לומדים, או כאשר הילד/הוא/היא בעל/ת צרכים מיוחדים. המסגרות הציבוריות לטיפול בילדים בגיל בית-הספר נמצאות בדרך כלל במועדוניות. מועדונית היא מרכז של פעילות קבוצתית חינוכית המיועדת לאותו חלק מהיום שבו הילדים אינם נמצאים בבית-הספר, וכן בתקופת החופשות. ככלל, המועדוניות פתוחות כל השנה. שעות הפתיחה מותאמות לשעות העבודה או הלימודים של ההורים, או לצורכי הילד/ה. רבות מהמועדוניות משולבות בבית-הספר מבחינת אנשי הצוות, השטח והמתקנים ו/או התוכנית החינוכית. יש לציין גם שהן במסגרות החינוכיות המיועדות לגיל הרך והן במסגרות הציבוריות המיועדות לילדים בגיל בית-הספר מקבלים הילדים ארוחות. מקום במועדונית כזאת צריך להימצא לילד/ה במועד סביר.

תרשים מס' 2
שיעור הילדים בני 7-12, באחוזים, במסגרות ציבוריות לילדים בגיל בית-הספר (מועדוניות ומשפחתונים), 1994-2004

מקור: נתוני 1999-1994 חושבו על-פי: Skolverket 2000a Tabell 1.10 B and Tabell 1.14 B; נתוני 2005-2000 חושבו על-פי: Skolverket 2006a Tabell 1.11 B and Tabell 1.15 B.

מספר הילדים במסגרות המיועדות לילדים בגיל בית-הספר גדל בצורה ניכרת מאז ראשית שנות התשעים (ראו תרשים מס' 2). שיעור בני השבע והשמונה גדל מ-55 ו-61 אחוזים ל-79 ו-83 אחוזים בהתאמה, ושיעור בני התשע גדל מ-38 ל-66 אחוזים. ילדים גדולים יותר משתתפים רק לעיתים רחוקות במסגרות הציבוריות. כמו כן החלו הרשויות המקומיות לקבל ילדים בגיל בית-הספר שהוריהם נמצאים בחופשת לידה וילדים שהוריהם מובטלים, ויש גם ילדים רבים של הורים הנמצאים בחופשת מחלה ממושכת (Skolverket 2005b:29).

איכות השירות ומחיר השירות במסגרות הציבוריות

לנוכח התנאים הכלכליים ומצבו של שוק העבודה בשנות התשעים, אפשר היה לצפות לקיצוצים ולצמצומים במסגרות הציבוריות. עם זאת, כפי שהוצג לעיל, שיעור הילדים בגנים במועדוניות גדל בהתמדה בין השנים 1990 ו-2005. נתון זה מעורר את השאלה מה קרה לאיכות השירות ולמחירו.

לא קל לבדוק את איכות הטיפול בילד/ה, ואין הסכמה כללית לגבי השאלה איך צריך לעשות זאת. עם זאת, אחת הדרכים האפשריות היא לבדוק כמה משאבים מושקעים בכל ילד/ה ליום לימודים מלא. כשבדקים זאת, העלות לכל ילד/ה בגנים פחתה בצורה חדה בראשית שנות התשעים, אך שבה ועלתה בחלק האחרון של העשור, ומאז שנת 2002 היא גבוהה מהרמה שבה היתה בשנת 1991 (Skolverket 2003c Figure 1 and Figure 3, Skolverket 2005a p 29). בכל הנוגע למועדוניות, לא הצלחתי לעקוב אחר התפתחות העלויות מ-1990. עם זאת, בין 1995 ל-2001 העלות לכל ילד/ה שמרה על רמה יציבה (c Figure 2003).

השינויים בעלות לכל ילד/ה במסגרות החינוך לגיל הרך משתקפת במספר הילדים לכל אשת צוות – ככל שהעלות יורדת, עולה מספר הילדים לכל אשת צוות. עם זאת, אף כי העלות לכל ילד/ה גבוהה כיום לעומת הרמה של 1991, היחס בין מספר הילדים למספר נשות הצוות לא השתנה לטובה. אם משתמשים בנתון הזה כדי ללמוד על רמת הגן, אפשר ללמוד שהרמה ירדה. אם בשנת 1990 היו 4.2 ילדים לכל אשת צוות במשרה מלאה, הרי בשנת 2005 עמד הנתון המקביל על 5.2 (ראו טבלה מס' 1). המצב החמיר יותר במועדוניות. בשנת 1990 היו 8.3 ילדים לכל אשת צוות, ובשנת 2005 המספר עלה ביותר מפי שניים ועמד על 18.6 ילדים.

גודל קבוצת הילדים הוא מדד נוסף למשאבים ולאיכות. המספר הממוצע של ילדים לקבוצה גדל אף הוא: בגנים הוא עלה מפחות מ-14 ילדים בשנת 1990 ל-17 בשנת 2005. במועדוניות גדל באותה תקופה מספרם הממוצע של הילדים מ-18 לכמעט 31.

טבלה מס' 1
מספר ילדים לכל איש צוות במשרה מלאה ולקבוצה, ואחוז אנשי הצוות בעלי השכלה פדגוגית
אקדמית, 2005-1990

שיעור נשות הצוות בעלות השכלה אקדמית		מס' ילדים לכל קבוצה		מס' ילדים לכל אשת צוות		
מועדוניות	גנים	מועדוניות	גנים	מועדוניות	גנים	
52.0	?	17.8	13.8	8.3	4.2	1990
67.6	54.0	23.7	16.7	11.5	5.5	1995
60.8	54.3	**29.4	*17.5	17.5	5.4	2000
59.2	51.4	30.6	17	18.6	5.2	2005

1998 **, 2001 *

מקור: עמודה 2: 1990 Skolverket 2003c p. 24, 1995 Skolverket 2000a Tabell 1.7 A, 2000 and 2005 Skolverket 2006a Tabell 1.8 A. עמודה 3: 1990 Skolverket 1999 p. 10, 1995 Skolverket 2000a Tabell 1.16 A. עמודה 4: 1990 and 2005 Skolverket 2005b p. 23, 2000 and 1995 Skolverket 2006a Tabell 1.15 A, 2000 and 2005 Skolverket 2005b p. 23, 2000 and 1995 Skolverket 2006a Tabell 1.4 A. עמודה 5: 1990 Skolverket 1999 p. 10, 1990 Skolverket 2005b Tabell 7, 2005 Skolverket 2006a Tabell 1.4 A. עמודה 6: 1995 Skolverket 1995 Skolverket 2005b Tabell 7, 2005 Skolverket 2006a Tabell 1.15 A. עמודה 7: 1990 Skolverket 1999 p. 10, 1990 Skolverket 2000a Tabell 1.7 B, 2000 and 2005 Skolverket 2006a Tabell 1.1510, 1995 Skolverket 2000a Tabell 1 A, 2000 and 2005 Skolverket 2006a Tabell 1.16 A.

ממד נוסף לבדיקת איכות הטיפול הוא הרמה החינוכית של אנשי/נשות הצוות החינוכי במסגרות הציבוריות: רמת השכלה גבוהה יותר מעידה בדרך-כלל על איכות גבוהה יותר, אך גם מלמדת על עלויות גבוהות יותר. עד שנת 1990 היוו המטפלות והמטפלים את הקבוצה הגדולה ביותר של המועסקות/ים בגנים, אך כיום הקבוצה הגדולה ביותר בין עובדות הגנים העירוניים מורכבת מנשות הוראה בעלות השכלה אקדמית – 51 אחוזים בשנת 2005, אף שבשנים האחרונות ירדה במקצת הרמה החינוכית הממוצעת. הרמה החינוכית במועדוניות גבוהה יותר. בשנת 1990 היתה ליותר ממחצית נשות הצוות השכלה פדגוגית אקדמית. שיעור זה עלה, אך מאז ירד במידה ניכרת. אחת הסיבות האפשריות לכך היא הבעיות במציאת עובדות בעלות השכלה אקדמית מתאימה. סיבה אפשרית נוספת היא הגידול במספר הגנים והמועדוניות הפרטיים. במסגרות אלה הרמה החינוכית נמוכה יותר, ואפשר גם לציין שמספר הילדים לכל אשת צוות ומספר הילדים בקבוצה גדולים הרבה יותר במסגרות הפרטיות מאשר במסגרות העירוניות. ההורים בוחרים בדרך כלל בגן לילדיהם על-פי מידת קרבתו לבית, פרט לקואופרטיבים הוריים, שבהם ההורים בוחרים בעיקר מפני שהם רוצים שילדם/ילדתם יהיה/תהיה בגן המנוהל על-ידי הורים (Bergqvist and Nyberg 2001).

(Tabell 6).

תשלומי הורים

אחת הדרכים שבהן ניסו הרשויות המקומיות להתמודד עם הקשיים הפיננסיים בשנות התשעים היתה לנסות לצמצם את העלויות, וזאת על-ידי הגדלת היחס בין מספר הילדים לנשות הצוות והגדלת הקבוצות. דרך נוספת היתה הגדלת ההכנסות על ידי העלאת תשלומי ההורים עבור הטיפול בילדים. יותר ויותר רשויות גם ניסו ליצור זיקה בין גובה הסכום הנדרש לבין הכנסת ההורים:

75 אחוזים מהרשויות בראשית שנות התשעים ו-90 אחוזים לקראת סוף אותו עשור. בשנת 1990 שילמו ההורים 10 אחוזים מסך כל עלויות הטיפול בילדים ברוטו. עד שנת 2000 שילמו ההורים כבר 19 אחוז, כלומר חלק גדול יותר מהעלויות הוטל על שכמם של ההורים. עם זאת, בשנת 2002 קבעה הממשלה סכום מרבי – תקרה – לתשלומי הורים תמורת טיפול בילדיהם. אחת הסיבות החשובות לכך היתה הצורך לחסל את הפערים הניכרים בתשלומים שנאלצו הורים לשלם ברשויות מקומיות שונות. סיבה נוספת היתה הצורך להנמיך את גובה התשלומים, ושלישית – לחסל את ההשפעות השוליות של התשלומים עבור הטיפול בילדים על הכנסת ההורים (האימהות).

ההחלטה על קביעת תשלום מרבי היתה צעד וולונטרי של הרשויות המקומיות. אותן רשויות שאימצו את השיטה החדשה קיבלו פיצוי מהמדינה על אובדן הכנסותיהן, כדי להבטיח את איכות הטיפול. בשנה הראשונה הונהג התשלום המרבי בכל 289 הרשויות המקומיות, פרט לשתיים. כיום מיישמות כל הרשויות המקומיות את התשלום המרבי.

משמעותו של תשלום מרבי היא, שהתשלום במסגרות החינוך לגיל הרך אינו רשאי לעלות על 3 אחוזים מההכנסה הנחשבת לצורכי מס של משק הבית עבור הילד/ה הראשון/ה, 2 אחוזים עבור הילד/ה השני/ה, אחוז אחד עבור הילד/ה השלישית/ת, ולא-כלום עבור הילד/ה הרביעית/ת. בנוסף לכך נקבע תקרה מוחלטת לתשלומים. בטבלה מס' 2 מוצגים התשלומים במסגרות החינוך לגיל הרך ובמועדוניות לשנת 2005.

טבלה 2

תשלומים במסגרות במימון ציבורי, לחודש (גנים, מועדוניות, משפחתונים), 2005

תשלום מרבי בקרונות / ש"ח		אחוז ההכנסה הנחשבת לצורכי מס		
מועדוניות	גנים	מועדוניות	גנים	
518 / 840	768 / 1260	2%	3%	ילד/ה 1
256 / 420	518 / 840	1%	2%	ילד/ה 2
256 / 420	256 / 420	1%	1%	ילד/ה 3
		ללא תשלום	ללא תשלום	ילד/ה 4

מקור: IFAU 2006:9

כמעט 60 אחוזים מהרשויות המקומיות הנהיגו שיטת תשלום אחידה, ללא כל התחשבות באורך יום הלימודים, בעוד שברבע מהן יש שתי רמות תשלום. אחת ליום לימודים מלא ואחת לחלק מהיום. מאז קביעת התשלום המרבי משלמות כמעט כל המשפחות תעריפים נמוכים יותר, ובשנת 2004 שילמו ההורים 8 אחוזים מהעלות הכוללת של מסגרות הטיפול הציבוריות (kolverket) (2005b:29).

בסקר שנערך לקראת סוף שנות התשעים נשאלו ההורים למידת שביעות רצונם ממסגרות הטיפול לילדים. הרוב היו שבעי רצון, והמרוצים מכולם היו הורים שילדים למדו במסגרות הטיפול

הציבוריות (90 אחוזים). מתוך ההורים שלא היו שבעי רצון (10 אחוזים), כמחצית (5 אחוזים) היו רוצים לעבור ממסגרת של משפחתון לגן או להיפך, והמחצית הנוספת (5 אחוזים) היו רוצים להגיע למצב שבו הילד/ה יוכל/תוכל להישאר בבית. מרוצים פחות היו אותם הורים (74 אחוזים) שלא הצליחו למצוא מקום לילדיהם במסגרות הציבוריות. בקטגוריה זו, רוב ההורים היו רוצים שילדיהם ישתלבו במסגרת גן (Skolverket 2001b).

סיכום ודין

בראשית שנות התשעים מצאה עצמה שוודיה במצב של התפוררות: הכלכלה היתה שקועה עמוק בבוץ, האבטלה היתה רחבה והתעסוקה הלכה והתמעטה. במצב זה לא היה מפתיע אילו נחלש העניין בחיזוק מסגרות הטיפול הממומנות בידי הציבור ומדיניות חופשת הלידה להורים, שנועדו לקדם את העסקתן של האימהות, את הטיפול של האבות בילדים, ואת המודל של שני מפרנסים/שני מטפלים.

השינויים החשובים ביותר במסגרת חופשת הלידה ההורית בין 1990 לבין המצב הנוכחי הם קביעת "חודש האב" וצמצום רמת הפיצוי על ההכנסה בדמי הלידה. "חודש האב" הראשון הופעל בעקבות לחץ של המפלגה הליברלית בממשלה הבורגנית (1991-1994), "בתמורה" להוספת קצבה המיועדת למסגרות טיפול בילדים. כששבו הסוציאל-דמוקרטים לשלטון, הם ביטלו את קצבת הטיפול, אך לא את "חודש האב", ואף הרחיבו אותו לחודשיים בשנת 2002.

האבות מנצלים את החודשים המוקצים להם במידה לא מעטה, אך הם אינם מנצלים חלק גדול מהחודשים הניתנים לחלוקה בין שני ההורים. את החודשים האלה מנצלות בדרך כלל האימהות, והאחריות לטיפול הילדים התלויים בהן מוטלת עדיין בעיקר עליהן. קיים סיכון ברור שהאבות לא ינצלו יותר מחודשיים מחופשת הלידה, במיוחד מאז שרמת הפיצוי צומצמה; לעומת זאת, הועלתה התקרה. הממשלה החליטה לבדוק את הנושא. לחץ כבד מופעל מצד כמה ארגוני עובדים, מפלגות וארגוני נשים כדי שחופשת הלידה תחולק לשלושה חלקים: שליש לאם, שליש לאב ושליש נוסף שינוצל על-ידי האם או האב. עם זאת, הסוציאל-דמוקרטים אינם מנצלים את מערכת הבחירות הקרובה כדי לקדם את הנושא.

בכל הנוגע למסגרות הטיפול הפועלות במימון ציבורי, הופעלה בשנת 1995 חקיקה מחמירה יותר, לפיה כל הילדים שהוריהם עובדים או לומדים, או ילדים בעלי צרכים מיוחדים, הרוצים בכך, יוכלו לקבל מקום במסגרת ציבורית בתוך פרק זמן סביר. חקיקה זו תאמה וחיזקה את המודל של שני מפרנסים/שני מטפלים. כך קרה גם בעניין התשלום המרבי, שנקבע בשנת 2002. תשלום מרבי פירושו שעלויות הטיפול צומצמו, וצומצמו גם ההשפעות השוליות הפוטנציאליות על הכנסת האימהות (ההורים); צעד זה מאפשר לאימהות לעבוד שעות ארוכות יותר, אם הן נדרשות לכך. בראשית שנות האלפיים עשה בית הנבחרים צעדים נוספים, שנועדו להפוך את מסגרות הטיפול בילדים זמינות כמעט לכל ילד/ה: כל הילדים שהוריהם מובטלים או נמצאים בחופשת לידה, וכל בני הארבע והחמש, זכאים לשלוש שעות פעילות לפחות ביום במסגרת חינוך לגיל הרך.

בשנות התשעים נדרשו הרשויות המקומיות לדאוג למסגרות טיפול למספר הולך וגדל של ילדים, וזאת מתוך קופתן ההולכת ומצטמצמת. הדרישה למסגרות כאלה היתה גבוהה תמיד מן ההיצע, והתוצאה היתה לחץ לקבל יותר ילדים לכל קבוצה ולכל מטפל. אחרי עשרות שנים של התרחבות ניכרת, שבהן עמדה במוקד שאלת ההיצע הכמותי של מסגרות הטיפול, מתמקד הדיון כיום דווקא בהיבטים האיכותיים, וכאן מתעוררות כמה תהיות לגבי העתיד.

עם זאת, הטיפול בילדים כיום נגיש ואפשרי מבחינה כלכלית כמעט לכל הילדים. פירוש הדבר הוא שמסגרות הטיפול הציבוריות הפכו לזכות אוניברסלית, כמעט כמו בתי-הספר; עם זאת, זוהי זכות, לא חובה – אבל ההורים רוצים מאוד לנצל את הזכות הזאת. יתר על כן, בשנת 1996 הועברה האחריות לטיפול בילד/ה ברמה הלאומית מידי משרד הבריאות והרווחה לידי משרד החינוך והמדע, מתוך מטרה לחזק את הממד הפדגוגי של הטיפול בילד/ה. הממשלה החליטה כי אחד מעקרונות היסוד במדיניותה נגד האבטלה יהיה למידה לאורך כל החיים. שוודיה צריכה להיות מסוגלת להתחרות בשוק העולמי בעזרת יכולת גבוהה, ומטרה זו צריכה לעמוד לנגד עיניה של מערכת החינוך, מהגן ועד האוניברסיטה. מסגרות הטיפול בילדים מהוות עדיין גורם מרכזי במודל שני המפרנסים/שני המטפלים, אך ייתכן שמודל זה כבר אינו מהווה כיום גורם מרכזי כל-כך בטיפול בילדים.

מן הדברים הללו נוכל להסיק כי המודל של שני מפרנסים/שני מטפלים ניצב על בסיס איתן למדי, ולא כל משבר כלכלי עלול לסכן את קיומו. תופעה זו אינה ייחודית לשוודיה. בשנות התשעים, שהיו תקופה של ארגון-מחדש של שוק העבודה ושל מדינת הרווחה ברוב ארצות מערב אירופה, הסתמן שינוי חיובי מפורש בגישתן של הממשלות לשאלת השתתפותן של נשים בכוח העבודה.

אבל כאשר צעדים כמו חופשת הלידה והמדיניות בתחום הטיפול בילדים אינם יוצרים את התנאים להעסקת נשים בשוק העבודה, פירוש הדבר שהם אולי מאפשרים לנשים לשלב את העבודה מחוץ לבית עם האחריות לטיפול במשפחה, אך אינם מאפשרים להן שוויון עם הגברים בבית ובשוק העבודה. אימהות רבות לילדים בגיל הגן עובדות במשרה חלקית ובמשכורת נמוכה, במקצועות שרוב העובדים בהם הם נשים. יעדים רבים עדיין לא הושגו – לא רק הגדלת שיעור הנשים המועסקות בכוח העבודה, אלא גם שבירת הסגרגציה המגדרית בשוק העבודה וחיזוק יכולתן של נשים להשיג עבודה בטוחה במשכורת טובה, ואם רצונן בכך – גם במשרה מלאה. מדיניות המבקשת להיות ידידותית-למשפחה צריכה לשים לה למטרה לאפשר לאבות, ולא דווקא לאימהות, לשלב עבודה עם הטיפול בילדים.

Anita.Nyberg@Arbetslivsinstitutet.se

The National Institute for Working Life
SE-113 91 Stockholm, Sweden
August 23, 2006

References

- AKU, *Arbetskraftsundersökningarna* (Labor Force Surveys). Stockholm: SCB (Statistics Sweden).
- Bergqvist, Christina, Borchorst, Anette, Christensen, Ann-Dorte, Ramstedt-Silén, Viveca, Raaum, Nina D. and Audur Styrkásdóttir (eds) (1999) *Equal Democracies? Gender and Politics in the Nordic Countries*, Oslo: Scandinavian University Press.
- Bergqvist, Christina and Anita Nyberg (2001) 'Den svenska barnomsorgsmodellen – kontinuitet och förändring under 1990-talet', in Marta Szebehely (ed.) *Välfärdstjänster i omvandling*. SOU 2001:52. Stockholm: Fritzes.
- Bergqvist, Christina and Anita Nyberg (2002) 'Welfare State Restructuring and Childcare in Sweden' in Sonya Michel and Rianne Mahon (eds), *Childcare Policy at the Crossroads. Gender and Welfare State Restructuring*, New York: Routledge.
- Daly, Mary and Katherine Rake (2003) *Gender and the welfare state: care, work and welfare in Europe and the USA*. Cambridge, UK and Malden, MA, US: Polity Press in association with Blackwell Pub.
- Duncan, Simon (1996) 'The Diverse Worlds of European Patriarchy', in Maria Dolors Garcia-Ramon and Janice Monk (eds), *The Politics of Work and Daily Life*. London and New York: Routledge.
- Ekberg, John, Rickard Eriksson and Guido Friebel (2004) *Sharing Responsibility? Short- and Long-term effects of Sweden's "Daddy-Month" Reform*. Working paper 3/2004. Stockholm: Swedish Institute for Social Research (SOFI), Stockholm University.
- Eklund, Klas (2001) *Vår ekonomi*. Stockholm: Prisma.
- Esping-Andersen, Gøsta (1999) *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford: Oxford University Press.
- IFAU (2006) *Påverkar maxtaxan inom barnomsorgen hur mycket föräldrar arbetar?* Rapport 2006:2. Uppsala: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering.
- Jansson, Fredrik, Pylkkänen, Elina and Lizbeth Valck (2003) *En jämställd försäkring?: bilaga 12 till Långtidsutredningen 2003*. SOU 2003:36. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Kammerman, Shelia B. and Alfred J. Kahn (eds) (1991) *Childcare, parental leave, and the under 3s: policy innovation in Europe*. New York; London: Auburn House.
- Kautto, Mikko (2000) *Two of a kind*. SOU 2000:83. Stockholm: Fritzes.
- Korpi, Walter (1999) 'Ojämlighetens ansikten: Genus, klass och ojämlikhet i olika typer av välfärdsstater', in *Välfärdsstat i brytningstid: Historisk-samhällsvetenskapliga studier om genus och klass, ojämlikhet och fattigdom*. Sociologisk Forskning: Supplement 1999, 40-92

- Leira, Arnlaug (2002) 'Updating the "gender contract"? Childcare reforms in the Nordic countries in the 1990s', *NORA*, (10) 2, 81-89.
- Lewis, Jane (1993) 'Introduction: Women, Work, Family and Social Policies in Europe', in Jane Lewis (ed.), *Women and Social Policies in Europe, Work, Family and the State*, pp. 1-24. Cheltenham: Edward Elgar.
- Lewis, Jane (1997) 'Gender and Welfare Regimes: Further Thoughts', *Social Politics* (Summer):160-77.
- Ministry of Health and Social Affairs (2006) Pressmeddelande, 17 maj, *Höjt inkomsttak i sjuk- och föräldraförsäkringen*
- Moss, Peter and Fred Deven (eds) (1999) *Parental Leave: Progress or Pitfall?*, The Hague/Brussels, NIDI/CBGS Publications, vol. 35: pp. 1-24
- Nyberg, Anita (2000) 'From Foster Mothers to Childcare Centers: A History of Working Mothers and Childcare in Sweden', *Feminist Economics* 1:pp.5-20
- Nyberg, Anita (2004) *Parental Insurance and Childcare in Sweden*, www.peerreview-employment.org, Peer review programme of the European Employment Strategy, European Commission, DG Employment and Social Affairs, 2004.
- OECD (1995) "Long-term leave for parents in OECD countries". *Employment Outlook*. Paris: OECD.
- Orloff, Ann (1993) 'Gender and the Social Rights of Citizenship: The Comparative Analysis of Gender Relations and the Welfare States'. *American Sociological Review*, 58 (3), 303-28
- Regeringens proposition 1973:47 *Förbättrande familjeförmåner inom den allmänna försäkringen mm.*
- RFV Riksförsäkringsverket. 2002:12. *Brinnande dagar – en studie om föräldrapenningdagar som inte tas ut*. Stockholm: Riksförsäkringsverket.
- Sainsbury, Diane (ed.) (1994) *Gendering Welfare States*. London: Sage.
- Sainsbury, Diane (1996) *Gender, Equality and Welfare States*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sainsbury, Diane (1999) *Gender and Welfare State Regimes*. Oxford: Oxford University Press.
- Siaroff, Alan (1994) 'Work, Welfare and Gender Equality: A New Typology', in Diane Sainsbury (ed.), *Gendering Welfare States*. London: Sage.
- Siim, Birthe (2000), *Gender and citizenship: politics and agency in France, Britain and Denmark*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Skolverket (1999) *Finns fritids? En utvärdering av kvalitet i fritidshem*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2000a) *Barnomsorg och skola i siffror 2000: Del 2- Barn, personal, elever och lärare*. Skolverkets rapport nr 185. Stockholm: Skolverket.

- Skolverket (2000b) *Förskoleklass – 6-åringarnas skolform? Integration förskoleklass – grundskola – fritidshem*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2001a) *Barnomsorg, skola, vuxenutbildning. Skolverkets lägesbedömning 2001*. Rapport 2001-10-22. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2001b) *Barns omsorg. Tillgång och efterfrågan på barnomsorg för barn 1-12 år med olika social bakgrund*. Skolverkets rapport nr 203. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2002) *Plats utan oskäligt dröjsmål. Uppföljning av tillgängligheten till barnomsorg i maj 2002*. Skolverket: Stockholm
- Skolverket (2003a) *Barnomsorg, skola och vuxenutbildning i siffror 2003: Del 2 - barn, personal, elever och lärare*. Skolverkets rapport nr 233. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2003b) *Uppföljning av reformen maxtaxa, allmän förskola m.m.* Skolverkets rapport nr 231. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2003c) *Gruppstorlekar och personaltäthet i förskola, förskoleklass och fritidshem*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2004) *Barn, elever och personal - Riksnivå avseende år 2003. Officiell statistik för förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning*. Del 2. Skolverkets rapport nr 244. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2005a) *Plats utan oskäligt dröjsmål? Uppföljning av tillgängligheten till förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg 2005*. Rapport 267. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2005b) *Skolverkets lägesbedömning 2005*. Rapport till regeringen. Stockholm: Skolverket
- Skolverket (2005b) *Beskrivande data om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning* Rapport 265. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2006a) *Barn, elever och personal – Riksnivå*. Del 2. 2006. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2006b) *Uppföljning av reformen maxtaxa och allmän förskola mm*. Stockholm: Skolverket
- SOU 2005:73 *Reformerad föräldraförsäkring. Kärlek Omvårdnad Trygghet*. Betänkande av Föräldraförsäkringsutredningen. Stockholm: Fritzes.
- Statistisk årsbok 1994-1999*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån
- Dufvander, Ann-Zofie and Sundström, Marianne (1998) 'Föräldraförsäkringen och jämställdhet mellan kvinnor och män', in Inga Persson and Eskil Wadensjö (eds), *Välfärdens genusansikte*. SOU 1998:3. Stockholm: Fritzes.
- Walby, Sylvia (1994), 'Methodological and Theoretical Issues in the Comparative Analysis of Gender Relations in Western Europe', *Environment and Planning A* 26:1339-54
- www.forsakringskassan.se
- www.rfv.se